

Պատճառական բայեր (Causative / Factitive) Ե խոնարհում

անեմ (1եզ.անց.կատ. *անեցի*) չբ 'անել, մեծանալ, բազմանալ, շատանալ; զարգանալ, առաջադիմել'
անեցուց-անեմ (1եզ.անց.կատ. *անեցուցի*) պբ 'անել տալ, անեցնել'

Սահմ. ներկա		Անցյալ անկատար		Ստորադաս. 1-ին ապառնի		Արգելական հրամ.	
սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.
Եզ.	անեմ անես անե	անեմ անես անե	անեի անեիր աներ	անեցուցանեի անեցուցանեիր անեցուցաներ	անեցուցանեցեմ անեցուցանեցես անեցուցանեցե	անեցուցանեցեմ անեցուցանեցես անեցուցանեցե	մի' աներ մի' անեցուցաներ
Հգ.	անեմք անեք անեն	անեմք անեք անեն	անեաք անեիք անեին	անեցուցանեաք անեցուցանեիք անեցուցանեին	անեցուցանեցեմք անեցուցանեցեք անեցուցանեցեն	անեցուցանեցեմք անեցուցանեցեք անեցուցանեցեն	մի' անեք մի' անեցուցանեք

Անցյալ կատարյալ		Ստորադաս. 2-րդ ապառնի		Բռն հրամայական	
սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական
Եզ.	անեցի անեցեր անեաց	անեցուցի անեցուցեր անեցոյց	անեցից անեսցես անեսցե	անեցուցից անեցուցես անեցուցե	անեա' անեցե' < *անեցո' [յց]
Հգ.	անեցաք անեցեք/իք անեցին	անեցուցաք անեցուցեք/իք անեցուցին	անեսցուք անեսցիք անեսցեն	անեցուցուցուք անեցուցուցիք անեցուցուցեն	անեցե'ք անեցուցե'ք

անցանեմ (1եզ.անց.կատ. *անցի*, հրամ. *անց*) չբ 'անցնել'
անցուց-անեմ (1եզ.անց.կատ. *անցուցի*, հրամ. *անցո՛ւ*) պբ 'անցնել տալ, անցկացնել'

Սահմ. ներկա		Անցյալ անկատար		Ստորադաս. 1-ին ապառնի		Արգելական հրամ.	
սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.
Եզ.	անցանեմ անցանես անցանե	անցանեմ անցանես անցանե	անցանեի անցանեիր անցաներ	անցանեցեմ անցանեցես անցանեցե	անցանեցեմ անցանեցես անցանեցե	մի' անցաներ մի' անցուցաներ	
Հգ.	անցանեմք անցանեք անցանեն	անցանեմք անցանեք անցանեն	անցանեաք անցանեիք անցանեին	անցանեցեմք անցանեցեք անցանեցեն	անցանեցեմք անցանեցեք անցանեցեն	մի' անցանեք մի' անցուցանեք	

Անցյալ կատարյալ		Ստորադաս. 2-րդ ապառնի		Բռն հրամայական	
սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական
Եզ.	անցի անցեր (է-)անց	անցուցի անցուցեր անցոյց	անցից անցցես անցցե	անցուցից անցուցես անցուցե	անց անցե' < *անցո' [յց]
Հգ.	անցաք անցեք/իք անցին	անցուցաք անցուցեք/իք անցուցին	անցցուք անցցիք անցցեն	անցուցուցուք անցուցուցիք անցուցուցեն	անցե'ք անցուցե'ք

Պատճառական բայեր (Causative / Factitive) ի խոնարհում

ապրիմ (1եզ.անց.կատ. **ապրեցայ** [բայց նաև **ապրեցի**]) չբ 'փրկվել, ազատվել, կենդանի մնալ, պրծնել'; նբ (տես **ապրեցուցանեմ**). աղյուսակում ներկայացված է միայն հիմնական՝ կրավորաձև խոնարհումը.

ապրեցուցանեմ (1եզ.անց.կատ. **ապրեցուցի**, հրամ. **ապրեցո՛ւ**) պբ 'փրկել տալ, ազատել, պրծացնել, կենդանի պահել'

Սահմ. ներկա		Անցյալ անկատար		Ստորադաս. 1-ին ապառնի		Արգելական հրամ.	
սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական
Եզ. ապրիմ ապրիս ապրի	ապրեցուցանեմ ապրեցուցանես ապրեցուցանե	ապրեի ապրեիր ապրեր	ապրեցուցանեի ապրեցուցանեիր ապրեցուցաներ	ապրիցիմ ապրիցիս ապրիցի	ապրեցուցանիցեմ ապրեցուցանիցես ապրեցուցանիցե	մի՛ ապրիր	մի՛ ապրեցուցաներ
Հզ. ապրիմք ապրիք ապրին	ապրեցուցանեմք ապրեցուցանեք ապրեցուցանեն	ապրեաք ապրեիք ապրեին	ապրեցուցանեաք ապրեցուցանեիք ապրեցուցանեին	ապրիցիմք ապրիցիք ապրիցին	ապրեցուցանիցեմք ապրեցուցանիցեք ապրեցուցանիցեն	մի՛ ապրիք	մի՛ ապրեցուցանեք

Անցյալ կատարյալ		Ստորադաս. 2-րդ ապառնի		Բուն հրամայական	
սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական
Եզ. ապրեցայ ապրեցար ապրեցաւ	ապրեցուցի ապրեցուցեր ապրեցոյց	ապրեցայց ապրեսցիս ապրեսցի	ապրեցուցից ապրեցուցես ապրեցուցե	ապրեա՛(ց)	ապրեցո՛ւ < *ապրեցո՛ւյց
Հզ. ապրեցաք ապրեցայք, -արուք ապրեցան	ապրեցուցաք ապրեցուցեք/իք ապրեցուցին	ապրեսցուք ապրեսցիք ապրեսցին	ապրեցուցուք ապրեցուցիք ապրեցուցեն	ապրեա՛յք, -արո՛ւք	ապրեցուցե՛ք

ուսանիմ (1եզ.անց.կատ. **ուսայ**, հրամ. **ուսի՛ր**) հբ 'սովորել, ուսանել, վարժվել, հմտանալ՝
ուսուցանեմ (1եզ.անց.կատ. **ուսուցի**, հրամ. **ուսո՛ւ**) պբ 'սովորեցնել, ուսուցանել'

Սահմ. ներկա		Անցյալ անկատար		Ստորադաս. 1-ին ապառնի		Արգելական հրամ.	
սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական
Եզ. ուսանիմ ուսանիս ուսանի	ուսուցանեմ ուսուցանես ուսուցանե	ուսանեի ուսանեիր ուսաներ	ուսուցանեի ուսուցանեիր ուսուցաներ	ուսանիցիմ ուսանիցիս ուսանիցի	ուսուցանիցեմ ուսուցանիցես ուսուցանիցե	մի՛ ուսանիր	մի՛ ուսուցաներ
Հզ. ուսանիմք ուսանիք ուսանին	ուսուցանեմք ուսուցանեք ուսուցանեն	ուսանեաք ուսանեիք ուսանեին	ուսուցանեաք ուսուցանեիք ուսուցանեին	ուսանիցիմք ուսանիցիք ուսանիցին	ուսուցանիցեմք ուսուցանիցեք ուսուցանիցեն	մի՛ ուսանիք	մի՛ ուսուցանեք

Անցյալ կատարյալ		Ստորադաս. 2-րդ ապառնի		Բուն հրամայական	
սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական
Եզ. ուսայ ուսար ուսաւ	ուսուցի ուսուցեր ուսոյց	ուսայց ուցիս ուցի	ուսուցից ուսուցես ուսուցե	ուսի՛ր	ուսո՛ւ < *ուսո՛ւյց
Հզ. ուսաք ուսայք, -արուք ուսան	ուսուցաք ուսուցեք/իք ուսուցին	ուսացուք ուսացիք ուսացին	ուսուցուք ուսուցիք ուսուցեն	ուսա՛յք, -արո՛ւք	ուսուցե՛ք

Պատճառական բայեր (Causative / Factitive) ա խոնարհում

կամ (1եգ.անց.կատ. կացի; հրամ. կա՛ց, կացե՛ք) չբ կանգնել, կանգնած լինել, հաստատուն մնալ; հաստատվել, տեղավորվել; լինել, գոյություն ունենալ; ապրել, որոշ ժամանակ մնալ; սպասել; կանգ առնել, դադարել, վերջանալ՝

կացուցանեմ (1եգ.անց.կատ. կացուցի; հրամ. կացո՛ւց, կացուցե՛ք) պբ կանգնեցնել; դնել, տեղավորել; նշանակել, կարգել; անել, իրագործել՝

	Սահմ. ներկա		Անցյալ անկատար		Ստորադաս. 1-ին ապառնի		Արգելական հրամ.	
	սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.	սովոր.	պատճառ.
Եգ.	կամ	կացուցանեմ	կայի	կացուցանեի	կայցեմ	կացուցանիցեմ		
	կաս	կացուցանես	կայիր	կացուցանեիր	կայցես	կացուցանիցես	մի՛ կար	մի՛ կացուցաներ
	կայ	կացուցանե	կայր	կացուցաներ	կայցե	կացուցանիցե		
Հգ.	կամք	կացուցանեմք	կայաք	կացուցանեաք	կայցեմք	կացուցանիցեմք		
	կայք	կացուցանեք	կայիք	կացուցանեիք	կայցեք	կացուցանիցեք	մի՛ կայք	մի՛ կացուցանեք
	կան	կացուցանեն	կային	կացուցանեին	կայցեն	կացուցանիցեն		

	Անցյալ կատարյալ		Ստորադաս. 2-րդ ապառնի		Բուն հրամայական	
	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական	սովոր.	պատճառական
Եգ.	կացի	կացուցի	կացից	կացուցից		
	կացեր	կացուցեր	կացցես	կացուցցես	կա՛ց	կացո՛ւ < *կացո՛ւ [յց]
	կաց	կացոյց	կացցե	կացուցցե		
Հգ.	կացաք	կացուցաք	կացցոք	կացուցցոք		
	կացեք/իք	կացուցեք/իք	կացջիք	կացուցջիք	կացե՛ք	կացուցե՛ք
	կացին	կացուցին	կացցեն	կացուցցեն		

Հուլիսյան վարժություններ 1

Ա. Վարժություններ **ապրիմ** բայով՝ կրավորաձև խոնարհմամբ

- 1. «Պատվեր տվեք բազմաց ի վերայ Բաբելոնի, ամենայն աղեղնաւորաց՝ թէ բանակե՛ք [բանակիմ չբ {11 տամ}] դրա շուրջը [1 բառով՝ 6 տամ] շուրջանակի. զի մի՛ ոք իցէ որ փրկվի [ապրիմ չբ, I ապառնի] դրանից»:
 ► Պատուէ՛ր տուք բազմաց ի վերայ Բաբելոնի, ամենայն աղեղնաւորաց՝ թէ բանակեցարո՛ւք զդովաւ շուրջանակի. զի մի՛ ոք իցէ որ **ապրիցի** ի դմանէ:
 ☐ Երեմիա ծ.29 (Չօհրապեան 1805, 3. 624):
- 2. «որ թեպետ փրկվեց **X**-ից [հնդեվր. *gobh-], իրավունքը (թույլ) չ**X** [հնդեվր. *h₁e-deh₃-] ապրել [կ...]:»
 ► որ թեպետ ապրեցաւ ի ծովէն, իրաւունքն ո՛չ ետուն կեալ:
 ☐ Գործք առաքելոց իր.4 (Չօհրապեան 1805, 4. 315):
- 3. «Ահա այս քաղաքը [հուն. ցեղակից՝ μέχρη] է. այնտեղ կփրկվեմ [II ապառնի]:»
 ► Ահա քաղաքս այս մերձ է <...>: Անդ **ապրեցայց**:
 ☐ Ծննդոց ժթ.20 (Չեյթունյան 1985. 227):
- 4. «Եթէ եսավը **X** [հնդեվր. *h₁e-gʷem-] առաջին բանակը և **Y** [հնդեվր. *H(e)r-g- կամ *pr-g-] նրան, երկրորդ բանակը կփրկվի [երեք բայերն էլ՝ II ապառնի]:»

- ▶ Եթե **եկեսցե** եսև յառաջին բանակն եւ **հարցե** գևա, **ապրեսցի** երկրորդ բանակն:
 ☐ Ճննդոց լր.8 (Չեյթունյան 1985. 297):

Բ. Վարժություններ նույն բայի պատճառակաՆով

- 1. «Արդ եղիցի, եթե տեսնեն եգիպտացիները և ասեն, թե՛ սա նրա **X**-ն [հնդեվր. **gʷenh₂-*] Է, և սպանեն ինձ և քեզ ողջ թողնեն [բոլոր 4 բայերը՝ I ապառնիով], կասես [ատես II ապառնի], թե՛ նրա **Y**-ն [հնդեվր. **syesōʃ*] եմ, <...>»:

- ▶ Արդ եղիցի, եթե տես**անիցեն** եգիպտացիքն եւ ա**իցեն**, թե **Կին** նորա Է սա, եւ սպան**անիցեն** զիս եւ զքեզ **ապրեսցուցանիցեն**, [13] ա**սացես**, եթե **Քոյր** նորա եմ, <...>:

☐ Ճննդոց ժր.12-13 (Չեյթունյան 1985. 198):

NB! Նկատե՛ք I և II ապառնիների նրբերանգային տարբերությունը:

- 2. «և **X** [< հնդեվր. **h₁e-dʰeh₁-*] Դավիթը ամրոց Ասորիքում՝ Դամասկոսում, և էին Դաւթի ծառայք՝ բերել նրան ընծաներ: Եվ փրկեց Տերը Դավիթին ամեն տեղերում՝ ուր և գնում էր [երթամ չք]: Եվ առավ Դավիթը ոսկեղեն մանյակները, որ Ադրաազարի ծառաների մոտ էին, և [քերականորեն ստույգ գեղակից՝ սանս. *á-bhar-at*] այն երուսաղէմ»:

- ▶ Եւ **եդ** Դաւիթ ամրոց յԱսորիս՝ ի Դամասկոսի, և էին Դաւթի ծառայք՝ բերել նմա ընծայս: և **ապրեսցոյց** Տեր զԴաւիթ յամենայն տեղիս ուր և երթայր: Եւ ա՛ռ Դաւիթ զմանեակսն ոսկեղէնս, որ էին ի ծառայսն Ադրաազարայ, և **եբեր** զայն յերուսաղէմ:

☐ Ա Մնացորդաց ժը.6-7 (Չօհրապեան 1805, 2. 287-288): Հմմտ. ստորն՝ Խալաթեանց 1899. 34-35:

- 3. փրկի՛ր մեզ մեր թշնամիներից, որ օրհնեք [II ապառնի] քո **X** [հնդեվր. **kubʰ-ro-*] **Y**-ը [հնդեվր. **h₃neh₃-mʷ*]:

- ▶ **ապրեսցի**՝ զմեզ ի թշնամեաց մերոց. զի օրհն**եսցուք** զանուն քո **սուրբ**:

☐ Ա Մնացորդաց ժգ.35 (Չօհրապեան 1805, 2. 285):

- 4. «և մի կին աղաղակեց [աղաղակեմ չք] առ նա և ասում է. Փրկի՛ր ինձ, տեր արքա: Եվ ասում է. Տերը քեզ չի փրկի [II ապառնի], ո՞րտեղից / ինչպե՞ս փրկեմ [II ապառնի] քեզ»:

- ▶ և կին մի աղաղակեաց առ նա և ասէ. **Ապրեսցի** զիս տեր արքայ: Եւ ասէ՛ մի՛ **ապրեսցուցե** զքեզ Տեր. ուստի՞ **ապրեսցուցից** զքեզ:

☐ Դ Թագաւորութեանց գ.26-27 (Չօհրապեան 1805, 2. 206):

Գ. Վարժություններ կամ բայով

կամ (1եզ.անգ.կատ. *կացի*; հրամ. *կա՛ց, կացե՛ք*) չք՝ կանգնել, կանգնած լինել, հաստատուն մնալ; հաստատվել, տեղավորվել; լինել, գոյություն ունենալ; ապրել, որոշ ժամանակ մնալ; սպասել; կանգ առնել, դադարել, վերջանալ՝

կացուցում եմ (1եզ.անգ.կատ. *կացուցի*; հրամ. *կացո՛ւ*) պք՝ կանգնեցնել; դնել, տեղավորել; նշանակել, կարգել; անել, իրագործել՝

- 1. «Եվ ասում է՝ մի՛ մոտեցիր [բայի արմատի գեղակից՝ հուն. *μέχρι*] այսր. քո **X**-ները [իրան. *փոխառ.*, հմմտ. միջ. պարսկ. *kafš* + ածանց] արձակի՛ր/հանի՛ր [հնդեվր. **leug-*, ներկա միջածանցով՝ **lu-n-g-*] քո **Y**-երից [հնդեվր. **pod-i-*]. որովհետև (այդ) տեղը, որում կանգնած ես դու «դրանում», [գեղակից՝ սանս. *śubhrá-*] երկիր է»:

- ▶ և ասէ՛ մի՛ **մերձե**նար այսր. **լո՛յծ** զկօշիկս քո՛ յոտից քոց. զի տեղիդ յորում **կաս** դու ի դմա՛ երկիր **սուրբ** է:

☐ Ելից գ.5 (Չօհրապեան 1805, 1. 113):

• 2. Եւ յաճախ յակն «**X-ի**» [հուն. *φρέαρ*, սեռ. *φρέατος n*; գործ. *brunna*] ի ներքոյ սարաբարձր մեհենատեղոյն Հերակլայ, որ [*կայ*, Յեզ.սահմ.ներկայ] դէմ յանդիման լերինն մեծի՝ որում Յուլն անուանեալ կարդան, ի բազնին տեղւոջէ ի բացագոյն իբրև քարընգէ մի ի ներքոյ կուսէ, ի դոյզն ծործորակին ի սակաւ անտառակին ի **Y**-ուտ [հնդեվր. **Hh₃(e/o)sk-i(j)eh₂-*] պուրակին՝ որում անուն տեղոյն իսկ **Y**-ացն դրախտ [հնդեվր. **g^wot-je-*, Յոզն.սահմ.ներկայ]:

▶ Եւ յաճախ յակն **աղբերն** ի ներքոյ սարաբարձր մեհենատեղոյն Հերակլայ, որ **կայ** դէմ յանդիման լերինն մեծի՝ որում Յուլն անուանեալ կարդան, ի բազնին տեղւոջէ ի բացագոյն իբրև քարընգէ մի ի ներքոյ կուսէ, ի դոյզն ծործորակին ի սակաւ անտառակին ի **hug**ուտ պուրակին՝ որում անուն տեղոյն իսկ **Հացեացն** դրախտ **կոչեն**:

☐ Փաստոս Բուզանդ 3.ժդ (1883=1984. 33):

• Լրացուցիչ աշխատանք. Վերականգնե՛ք **X-ի** հնդեվրոպական նախաձևի ուղղական հոլովն ու թեք հոլովահիմքը:

▶ Հնդեվր. ուղղական հոլ. **b^hreh₁u-r-*,

թեք հոլովահիմք **b^hrh₁u-n(t)-*

• հուն. *φρέαρ*, սեռ. *φρέατος n*;

• հայ. *աղբեր / աղբիւր*;

• գերմ. **brunna(n)- m.* > գործ. *brunna*, հին իսլ. *brunnr*, հին անգլ. *brunna*, հին վերին գերմ. *brunno*, հոլանդ. *bron*

• 3. «Հարցրեց [ձևաբանական ճշգրիտ ցեղակից՝ սանս. अग्रच्छत् *ágrcchaf*] նրանց, թե ո՞վ է այդ. և դուք ինչո՞ւ [հի՞մ] իջալ կանգնած եք այդ [նախադաս] տեղում»:

▶ **Եհարց** ցնուսա՝ թե ո՞վ է այդ. և դուք հի՞մ իջեալ **կայք** յայդմ տեղւոջ:

☐ Փաստոս Բուզանդ 5.լէ (1883=1984. 205; անգլ. թարգմ.՝ Garsoian 1989. 220):

• 4. որ և անուանեալ ըստ յաճախաշատ պաշտաման տեղեացն՝ Յաշտիշատ: Չի յայնժամ դեռ ևս շէն «էին/կային» [հնդեվր. **trejes*] բազինք «նրանում». առաջին՝ մեհեանն Վահեվանեան, երկրորդն՝ Ոսկեմօր Ոսկեծին «**X-ի** [հնդեվր. **d^heh₁s-*, գրաբարում՝ անեզական]», և բազինն իսկ յայս [հուն. *ὄνομα, -ατος n*] անուանեալ Ոսկեհատ Ոսկեմօր [նույնը]. և երրորդ՝ մեհեանն անուանեալ Աստղկան [նույնը], Սենեակ **Y-ի** [իրան. *վոխառ.*, հմմտ. ավեստ. *Vərəθrayna-*] **Z**-ացեալ [հնդեվր. **g^wrH-d^hh₁-*], որ է ըստ յունականին Ափրոդիտե:

▶ որ և անուանեալ ըստ յաճախաշատ պաշտաման տեղեացն՝ Յաշտիշատ: Չի յայնժամ դեռ ևս շէն **կային երեք** բազինք ի նմա. առաջին՝ մեհեանն Վահեվանեան, երկրորդն՝ Ոսկեմօր Ոսկեծին **դից**, և բազինն իսկ յայս **անուն** անուանեալ Ոսկեհատ Ոսկեմօր **դից**. և երրորդ՝ մեհեանն անուանեալ Աստղկան **դից**, Սենեակ **Վահագնի կարդացեալ**, որ է ըստ յունականին Ափրոդիտե:

☐ Ազարթանգեղոս § 809 (1909=1980. 422):

• 5. Ինքնուրույն աշխատանք.

Գրե՛ք խորենացու գրառած վիպասանական այն պատառիկը, որտեղ գործածված է մեր բայի I ապառնին (եթե անգիր չեք հիշում, ապա գտե՛ք ու արտագրե՛ք), և թարգմանե՛ք արդի հայերեն:

▶ Եթե դու յորս հեծցիս

յԱզատն ի վեր ի Մասիս,

գբեգ կալցին քաջք, տարցին

յԱզատն ի վեր ի Մասիս.

անդ կայցես, և գլոյս մի՛ տեսցես:

«Եթե դու հեծնես ու որսի գնաս

դեպի Ազատ Մասիս,

քեզ բռնեն քաջքերը և տանեն

դեպի Ազատ Մասիս.

այնտեղ մնաս և լույս չտեսնես»:

☐ Մովսէս խորենացի 2.կա (1913=1991. 192, տող 2 և հաջ.):

- 6. «Այս ասացին նրա **X**-ները [հնդեվր. **ǵenh₁-tleh₂-*], քանի որ վախճանում էին [երկնչիմ չբ] հրեաներից. քանզի <հրեաներից [սեռականով ենթակա] ուխտ էր **Y**-ված [հնդեվր. **h₁e- + *d^heh₁-*] (հրեաները երգվել էին)>, որ եթե մեկը նրան Քրիստոս խոստովանի [խոստովանեմ նբ (նաև -իմ հբ), II ապառնի], դուրս կարվի [ի բաց կամ, II ապառնի] ժողովարանից [ժողովուրդ, սեռ. ժողովորդան]»:
 ► Չայս ասացին **ձևող**քն նորա, զի երկնչէին ի հրեիցն. քանզի ուխտ եղեալ էր հրեից, եթե ոք խոստովանեցեալ Քրիստոս՝ ի բաց կացցէ ի ժողովորդենէն:
 ☐ Յովհաննես թ.22 (Չօհրապեան 1805, 4. 205):
- 7. «Հեռու մնացեք [ի բաց + կամ] այդ տեղից»:
 ► Ի բաց կացեք ի տեղւոյդ յայդմանէ:
 ☐ Ա եգր գ.27 (Չօհրապեան 1805. 396):

Դ. Հավելյալ վարժություններ

Նփոթում եք.

բազմիմ (1եգ.անց.կատ. բազմեցայ) չբ 'հանդիսավոր՝ պատվով նստել, բազմել; սեղան նստել՝
բազմեցուցանեմ (1եգ.անց.կատ. բազմեցուցի, հրամ. բազմեցոմ) պբ 'բազմել տալ, բազմեցնել,
 պատվով նստեցնել՝

VS.

բազմանամ (1եգ.անց.կատ. բազմացայ) չբ 'շատանալ, ավելանալ, առատանալ, լցվել՝
բազմացուցանեմ (1եգ.անց.կատ. բազմացուցի) պբ 'բազմացնել, մեծացնել, շատացնել, աճեցնել,
 ավելացնել, առատացնել՝

- 1. «Եվ կնայեմ [հայիմ + ի] ձեզ, և կաճեցնեմ [աճեմ չբ-ի պբ] ձեզ, և կբազմացնեմ [բազմանամ չբ-ի պբ] ձեզ, և կհաստատեմ [հաստատեմ նբ] իմ ուխտը ի ձեզ [բոլոր բայերը՝ II ապառնի]»:
 ► Եւ հայեցայց ի ձեզ. և աճեցուցից զձեզ, և բազմացուցից զձեզ, և հաստատեցից զուխտ իմ ի ձեզ:
 ☐ Ղեւտական իգ.9 (Չօհրապեան 1805, 1. 248):
- 2. Թարգմանե՛ք գրաբար.
 «Եւ վասն Իսմայելի ահա լսեցի քեզ և կօրհնեմ [աւրինեմ նբ] նրան և կաճեցնեմ նրան և կբազմացնեմ նրան հույժ [բոլոր բայերը, բացի առաջինից, դրե՛ք II ապառնի-ով]»:
 ► Եւ վասն Իսմայելի ահա լուայ քեզ եւ արինեցից զնա եւ աճեցուցից զնա եւ բազմացուցից զնա յոյժ:
 ☐ Ծննդոց ժե.20 (Չեյթունյան 1985. 217):
Ննթ. լսեմ նբ 'լսել'; + տր. 'ունկնդիր լինել հոժարությամբ, անսալ, հնազանդվել՝
- 3. Նախ ամենեքեան իբրև բազմեցան յիւրաքանչիւր չափու, յետոյ ածեին բազմեցուցանեին զարքայն Արշակ:
 ա) Թարգմանե՛ք արդի հայերեն:
 բ) Առանց բառարաններ նայելու տվե՛ք այս նախադասության մեջ երկու անգամ հանդիպող բայի 1եգ.սահմ.ներկա ձևը: Հիմնավորե՛ք ձեր պատասխանը:
 ► Նախ ամենեքեան իբրև բազմեցան յիւրաքանչիւր չափու, յետոյ ածեին բազմեցուցանեին զարքայն Արշակ:
 «Նախ բոլորը բազմեցին ըստ իրենց աստիճանների, հետո բերին բազմեցրին Արշակին»:
 ☐ Փաւստոս Բուզանդ 4.ծդ (1883=1984. 143; հմմտ. Garsoïan 1989. 172):

- 4. «Տիրոջ ձայնը շարժում է անապատը, և խռովեցնում է [խռովեմ'նր > պր] Տերը անապատը [Կձճդ]»:

▶ Ձայն Տեռն շարժե՛ գանապատն, և խռովեցնա՛ն է՛ Տեր գանապատն **Կադես**:

☐ Սաղմոս իր.8 (Չօհրապեան 1805, 3. 34):

- 5. Բացատրե՛ք այս երկու բայաձևերը և մեր խորհրդանշանային գույներով ներկե՛ք ու մեկնաբանե՛ք դրանց ձևույթները. **ածիցեք** և **ածեցեք**

▶ **ածիցեք** – *ածեմ* բայի 2հոգ.Իսպ

ածեցեք – *ածեմ* բայի 2հոգ.անց.կատ/հրամ

• 6. **Պատմալեզվական**

Բացատրե՛ք Վանի բարբառի **զախախորել** բայի ծագումը և բառակազմական ու հնչյունական նրբությունները: Մատնանշե՛ք նաև նույն ծագումն ունեցող բայց կազմությամբ մի քիչ տարբերվող հայերեն գոյականը, որտեղ **զախախորել** բայի երկրորդ վանկի *ա* ձայնավորը ներկա է (ի տարբերություն **զախախորել** բայի գրաբարյան նախածնի, որտեղ այն չկա):

▶ **q-արհ-ոյր-** > ***q-արհ-ա-հ-ոյր-** (-*ա*- հոդակապ և -*հ*- հորանջ, հմմտ. *զհիհ, երգեհոն, Զարահունջ* և այլն) >

> ***q-ա(ր)հախոյր-** >

> Վան. **q-ախախոր-**

◆ Հոդակապի համար հմմտ. նույն ծագման **արհ-ա-լիր-ք** բառը:

	Նախած.	Արմատ	հոդակապ	հորանջ	2-րդ արմատ	[Գոյական՝ հոգն. -ք]
q-արհ- ոյր-	q-	արհ			ոյր	
արհ-ա- Լիր-ք		արհ	ա		Լիր	-ք
* q-արհ-ա-հ- ոյր-	q-	ա(ր)հ	ա	հ	ոյր	
q-ախ- ա-խ-որ-		ախ	ա	խ	որ	

• 7. **Նախորդ վարժության մեջ դիտարկված զարհուրիմ չեզոք բայով**

«Եվ զարհուրեց [զարհուրիմ չք] հոգին [անձն] նրա և հոգին [անձն] նրա ժողովրդի [ժողովուրդ, սեռ. ժողովրդեան]. ինչպես որ [զոր օրինակ] կշարժվի [I ապառնի / II ապառնի] անտառում մի ծառ հողմից [հողմ, ո հոլ.]: <...>: Եվ կասե՛ս [II ապառնի] նրան. Չգո՛ւյշ եղիր, հանդարտվի՛ր [հանդարտեմ չք (հանդարտեցի)] և մի՛ վախեցիր [երկնչիմ]. և (թող) չզարհուրի՛ [II ապառնի] քո անձը երկու ծխացող փայտերից [ի հոլ.]՝ խանձողներից: Որովհետև երբ [զի յորժամ] իմ սրտմտության բարկությունը հասնի/հասունանա/անցնի [հասանեմ չք, I ապառնի], դարձյալ կբժշկեմ [II ապառնի]»:

▶ Եւ **զարհուրեցաւ** անձն նորա, և անձն ժողովրդեան նորա. զոր օրինակ շարժիցի (var. lect. շարժեցի) յանտառի ծառ մի ի հողմոյ: <...>: Եւ աս**ացե՛ս** ցնա. զգո՛ւյշ լեր՝ հանդարտեա՛, և մի՛ երկնչիր. և մի՛ **զարհուրեցի** անձն քո յերկուց փայտից խանձողացն ծխելոց. զի յորժամ հասանիցե՛ բարկութիւն սրտմտութեան իմոյ, դարձեա՛լ բժշկեցից:

☐ Եսայի Է.2/4 (Չօհրապեան 1805, 3. 337):

Հրաչ Մարտիրոսյան

11.08.2021, Leiden

hrch.martirosyan@gmail.com